

מארגון ההגנה העברית — לצבא ההגנה לישראל

בדברי ימיו של הכוח העברי העצמאי, יירשם יום כ"א בסיוון תש"ח (28.6.48) כיום גדול. ביום זה, כשבעה חודשים לאחר פרוץ מלחמת החירות, כששה שבועות לאחר שהוכרזה ישראל כמדינה ריבונית, וכארבעה שבועות לאחר פרסום פקודת היום להקמת צה"ל — נקראו כל המגוייסים בצבא ההגנה לישראל להישבע את שבועת-האמונים. שעה גדולה זו לא הביאה, למעשה, מפנה בכוחו ומבנהו של הצבא, גם לא גרמה לשינויים בהרכב יחידותיו ובחבר מפקדיו. אלו היו אותן יחידות ואותם המפקדים עצמם שאותם פגשת בעמדות ההגנה ובשדות הקרב, במטות, בחילות, בשירותים וביישובים השונים — אותם אנשי ה"הגנה" שהכרת שנים רבות לפני-כן, שצמחו מתוך המחתרת והתפתחו וגדלו במלחמת השחרור. כי למעשה לא היה צבא ההגנה לישראל אלא המשכה הטבעי של ה"הגנה", והוא היה ונשאר בשר מבשרה ועצם מעצמה.

בעקב מלחמת השחרור הורחבו מסגרות חיל הרגלים, כוננו מסגרות חיל השריון וגרעיני חילות התעופה והימיה החלו להצמיח גוף.

ה"הגנה" הורישה לצה"ל לא רק את עצמה ובשרה — לוחמיה, מסגרותיה ומפקדיה, חימושה, אישיה, מסורתה עשירת הנסיון ועתירת הערכים, מבנה בראשות מטה כללי, ומפקדה ארצית בתורת סמכות אורחית-מדינית — אלא גם את נצחונותיה, נצחונות שהפכו הצהרות ותכניות-מדיניות לעובדות חיות. הלא ה"הגנה" היא-היא שיכלה לאויב אשר קם מקרב ערביי הארץ, ואשר נסתייע ביחידות סדירות-למחצה, מן הארצות השכנות, מיגרתו במלחמה, השתלטה על אזורים נרחבים, בלמה את הפלישה והניחה את היסוד לנצחון הסופי, תוך מאמץ עקשני ועז לקרבות-תנופה העשויים להחזיר לישראל את גבולותיה הטבעיים ההיסטוריים. כיום עמדה ה"הגנה", כמות שהיא, ונשבעה שבועת-אמונים למדינה. היה זה מאורע מלהיב, בבחינת התגשמות חלום-קדומים: צבא עברי עצמאי, במולדת יהודית חפשית.

הגם שטכס ההשבעה לצה"ל ובשינוי השם מ"הגנה" לצה"ל, לא היה בו כשלעצמו כדי להביא עמו תמורה של ממש, לא במבנה הצבא, לא במסגרות ולא בשיטות האימונים ובדרכי הלחימה — היה זה מאורע גדול בתולדות העם וה"הגנה", אליו נשאו את נפשם אלפים ורבבות, כיום של ביטוי וסמל לעצמאות-הממשית וסוף למחתרת, יום עליה ל"הגנה" שהיתה לצבא ההגנה לישראל.

כבכל מחנות הצבא נערך טכס ההשבעה גם במחנות הפלמ"ח, החל במעון מטה החיל וכלה בבסיסי הפלמ"ח העיקריים — בצריפין, במשלטי ה"פרוודור" ובמרחבי הנגב. אמנם

בנוסח שבועת-אמונים לא נאמרו דברים ההולמים את גודל השעה; ואף-על-פי-כן היה זה מאורע מלכד ומרנין לבבות.

דבר המובן מאליו הוא, כי על החייל להתחייב במשמעת לצבא הנתון לפקדת הרשויות הנבחרות של האומה. עיקר זה צריך שיהא כלול במפורש בנוסח השבועה, עם זאת ראוי היה שהנוסח יהא יותר עשיר, שהחייל ישבע אמונים לערכים, לתכנים ולמשימות אשר בזכותן ולמען קמה מדינת ישראל, הלא הם: חירות, עבודה, סיבוץ גלויות ועצמאות. אולם הנוסח הפורמאלי של השבועה, שלקה בחסר, לא נטל מכוחו ומתפארתו של מעמד ההשבעה. ואכן, הדבר שהרחיב את לב הניצבים בשורות היה — העובדה כשלעצמה, המעמד כשלעצמו, יום השבועה כמאורע סמלי והרה-משמעות. גם המסדר הפומבי הראשון של צה"ל בתל-אביב, היווה מפגן נאה, מאורגן כהלכה, שתרם תרומה נכבדה להעלאת בטחונן העצמי של הצבא ולגילוי קשרי חיבה ואימון שבין העם ומגיניו.

בפקודת היום שפרסם שר הבטחון ב-25 במאי 1948, בדבר הקמת צה"ל נאמר בין היתר: „ועכשיו נפתח פרק חדש — מוקם צבא סדיר של מדינת ישראל“...

פקודת היום סתמה ולא פירשה את המונח „צבא סדיר“. אין ספק שהמונח „צבא עממי“ היה אמיתי יותר לגבי קביעת דמותו של הצבא והולם יותר את צורכי המדינה הצעירה, בימי שלום כבימי מלחמה.

„צבא סדיר“ („רגולרי“) מקובל בעולם, כשם לצבא המורכב מאנשים הרואים בצבאיות את מקצועם, משלח-ידם הקבוע, מקור פרנסתם וקיומם — מעמד מיוחד, שאינו מעורב בקרב המוני העם אלא מתעלה עליהם. צבא כזה עלול להוות — וגם מהווה פה ושם — סכנה חברתית מתמדת וצורך הון רב לקיומו.

סוד כוחה של ה„הגנה“ — ושל צה"ל כממשיכה ומרחיבה — נבע בראש וראשונה מהאופי העממי שלהם. העם וצבאו היו למעשה, גוף אחד שכל אבריו ניזונים ומושפעים זה מזה. אין פירושו של דבר, כי „צבא עממי“ אינו צריך להיות מקצוע, כלומר — צבא הלומה, המתמחה ויודע את מקצועות הלחימה. אולם השירות הצבאי צריך להיות לכל צעיר בישראל כשליחות, — ולא לשם פרנסה בלבד.

המונח „צבא עממי“ ניתן לפירושים מסולפים. יש הנוטים לזהותו עם צבא בלתי-ממושמע, בלתי-מאומן, הדבק לאורח לחימה פרטיזני לשמו, המתנגד ללחימה במבנים גדולים, בעזרת נשק מסייע ובמשולב עם חילות הים, האויר וכדומה. ונהפוך הוא, אין כל ניגוד בין צבא שהוא עממי בדמותו, נוהגו, משטרו, אימוניו ואורחות לחימתו, לבין צבא בעל משמעת, ויעילות והנוקט אמצעי לחימה טכניים מודרניים. הפוסלים צבא בשל עממיותו, מהם שאינם מסוגלים למחשבה צבאית מקורית וניחא להם להעתיק דפוסים זרים שכבר הוכנו ונוסו על-ידי צבאות אחרים, ומהם הפוחדים מצבא עממי מטעמים מדיניים. בעלי דעה זו מגמתם שמשמעת הצבא תהיה „משמעת ברזל“ — משמעת, שאינה מייחסת כראוי חשיבות לפיתוח ההכרה ורוח ההתנדבות. בתנאינו המיוחדים, איכותו של צבא עממי הוא אחד התנאים להשגת עדיפות על האויב שעלה עלינו, ותמיד יעלה עלינו, במספר לוחמיו ובעצמת האש שלו.

אין ללמוד מכאן שכותב הטורים או חניכי ה„הגנה“ במחתרת, לא העריכו כראוי את חבריהם ששירתו ביחידות השונות בצבא הבריטי. אדרבא, חיילים אלה הביאו עמם ל„הגנה“ נסיון וידיעה טכנית חשובים מאוד, נסיון וידיעה שנוצלו כהלכה על-ידי הפיקוד העליון ויחידות ה„הגנה“. אולם עיקר עזרתם של חניכי הצבא הבריטי היה בתחום הטכניקה ולא הטקטיקה.

לאושרנו המשיך צה"ל במשך כל תקופת מלחמת השחרור. לקיים את מסורתה העממית של ה"הגנה". מסורת זאת נשתמרה, בראש וראשונה, כיוון שרוב עמדות המפגז בצבא — החל ברמטכ"ל וראש אגף המבצעים וכלה בדרגות הפיקוד בשדה — גבוהות כנמוכות, נשארו בידי הניכ"ה, ה"הגנה".

לא רק מנסיונה של ה"הגנה" אלא גם מנסיונם של צבאות גדולים בעולם אפשר ללמח, כי משעה שאנשי צבא עושים אז הצבאיות, "קרדום לחפור בה" — אין הם נמנים על הלוחמים והמפקדים המקוריים והמשובחים ביותר. ואין בכך מקרה.

לא אחת גילו אישים נכבדים בצמרת היישוב יחס של אי-רצון לגבי הנוהג והמשטר החברותיים ואורחות הלחימה הגמישים של ה"הגנה", וראו בכך "ערעור המשמעת הצבאית המעולה ידרגה נמוכה של לחימה, האופייניים לכוח בלתי-סדיר". לא אחת התגעגעו ל"צבא סדיר כשל כל-הגויים". והם לא הבינו, כי מקור כוחה הלוחם ויכולתה המקצועית המקורית של ה"הגנה", נבע מעובדת צמיחתם והסתגלותם לתנאי מלחמתנו המיוחדים ובהתאמתם למסיבות המיוחדות של כל מקרה לחוד. מקור חולשתם וליקוייהם של צבאות סדירים רבים בעולם, בא לרוב מפאת נוקשותם החברתית והצבאית ומהיעדר גמישות מספקת בהסתגלות לתנאי לחימה לא שגרתיים ולהתפתחויות צבאיות חדשות אין זה סוד. שחידושים מקצועיים וטכניים רבים הוכנסו למחנות צבא רבים בעולם — בניגוד לדעתם של אנשי הצבא הסדירים והנוקשים, הדבקים בתורתם שהופכת, בתוקף הנסיבות המיוחדות בקסרקטינים, לפולחן צבאי מקודש. מפלות חמורות ביותר בקרב, מקורן באותו גורם "הסדירות" האדוקה והחנוטה.

אפשר להבין לרוחם של עסקנים, כשהם מתרפקים על החלום לראות במרעיניהם "צבא של ממש", משלנו; אפשר גם להבין ללבם של רבים מקציני ה"הגנה" וצה"ל, ששירתו, בשעתו, במסגרות הצבא הבריטי ודבקו בתורותיו ונוח היה להם לשוות לצה"ל מבנה ארגוני, תקנות נוהג ומשטר ואורחות-לחימה כשל אותו צבא. אין לך סכנה חמורה לבנין צבא — מה עת קה. שכן, כל צבא חייב להתפתח בהתאם לתנאיו המיוחדים של כל עם. יש ללמוד מנסיונם של צבאות רבים אולם אין לחקות אף לא אחד מהם.

ה"הגנה" והפלמ"ח בתוכה, לא חסכו עמל, כדי ללמוד וללמוד מנסיונם של צבאות סדירים ופרטיזניים, ואף למדו רבות מהצבא הבריטי, שחנה בארץ ופעל בסביבותיה. ברם, אין לשכוח, כי למדנו לקח לא רק מהישגיו הנכבדים של צבא זה אלא גם מכשלונותיו. במאורעות 1936—39, ובמבצעיו נגד צבא צרפת הוישאית בסוריה והלבנון, בקיץ 1941. פקודת-היום והשבועה לא הפכו את הצבא שלנו ל"סדיר" ולא הביאו עמחן תמורות ממשיות. לא מבחינת חומרית ולא מבחינת הרגשתם של רוב הלוחמים. ה"הגנה" היתה כל שנותיה צבא-כדרך של המדינה בדרך, ובשלב הנוכחי, בדמות צה"ל, נעשתה לצבאה העממי של המדינה. התפתחותו של הצבא באה קו לקו, בהתאם למלאי הנשק, עתודות כוח-האדם, מצב האפסנאות וגורמי ההתפתחות במחנות האויב — וזאת במידה שווה, לפני השבועה כלאחריה. ואכן, בזה היה כוחה של ה"הגנה": גמישות במבנה ובמושגים, המאפשרת שינוי פתרונות לגבי שינוי מצבים, הכל לפי צורכי המדיניות והבטחון.

הגירסה "הנה בן-לילה קם צבא לישראל", מקורה אולי בחוסר ידיעה במה שנוגע להתפתחות הכוח הצבאי העברי, או שהיא באה מדעת ובמתכוון — כדי להמעיט את דמית העבר ולהדגיש הדגשת-יתר את הישגי ההווה על מנת להפיק מכך ריחוח מדיני. ואולם למען האמת ההיסטורית יש לומר את הדבר: צבא הגנה לישראל לא קם בן לילה ואף לא בן שנה, וימיו כימי ה"הגנה" העברית.